

شیتونیزم

گردآوری: دکتر عبدالرحیم گواهی

سرشناسنامه :	گواهی عبدالرحیم ۱۳۶۳
عنوان و پدید آور :	شینتوئیزم
پدید آور:	گردآورنده دکتر عبدالرحیم گواهی
مشخصات نشر :	تهران ، علم ، ۱۳۸۷
مشخصات ظاهری :	۷۲۰ ص ، عکس
شابک :	۹۷۸ - ۹۶۴ - ۴۰۵ - ۸۱۳ - ۴
وضعیت فهرست نویسی :	فیها
موضوع :	شینتو - ژاپن ، دین
عنوان دیگر:	شینتو راه گامی
عنوان دیگر :	دین در ژاپن در عصر حاضر
عنوان دیگر :	آئین شینتو (راه به سوی خانه)
عنوان دیگر :	زندگی در ژاپن
شناسه افزوده :	وودوارد ، ویلیام پی
رده بندی کنگره :	۲۲۲۰ / ۹۹۹
رده بندی دیویی :	۲۹۹/۵۶۱
شماره کتابخانه ملی :	۱۰۶۵۶۴۳

نشر علم

شیفتوئیزم

گردآوری: دکتر عبدالرحیم گواهی

چاپ: اول - ۱۳۸۷

تیراژ: ۱۶۵۰

لیتوگرافی: باختر

چاپخانه: چاووشگران نقش

شابک: ۴-۸۱۳-۴۰۵-۹۶۴-۹۷۸

حق چاپ محفوظ است

خیابان انقلاب - بین فخر رازی و دانشگاه شماره ۱۴۵۸

تلفن: ۶۶۴۶۰۶۶۷ - ۶۶۴۶۵۹۷

قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۲۱	کتاب اول - شیتو: راه کامی، تألیف سوکیو آنو
۲۳	فهرست مطالب
۲۷	پیشگفتار
۲۹	مقدمه
۳۳	فصل اول: راه کامی
۵۱	فصل دوم: زیارتگاه‌های
۷۹	فصل سوم: پرستش و اعیاد
۹۹	فصل چهارم: ویژگی‌های سیاسی و اجتماعی
۱۱۹	فصل پنجم: بعضی خصوصیات معنوی
۱۳۹	ماهیت همگانی دین شیتویی
۱۴۳	کتاب دوم - دین در ژاپن در عصر حاضر، تألیف کی ایچی یاناگاوا، کیومی موریکا، تسوتو یامائوری، سوسومو اودا، یوشیا آبه
۱۴۵	فهرست مطالب
۱۴۷	مقدمه
۱۴۹	فصل اول: دیدگاه‌های مذهبی ژاپنی‌ها و ویژگی‌های آنها
۱۶۱	فصل دوم: افراد متجدد و دین آنها
۱۷۳	فصل سوم: بازنگری میراث دینی ژاپن
۱۹۳	فصل چهارم: ادیان جدید ژاپن

۲۰۷	فصل پنجم: دین و حکومت در ژاپن عصر جدید
۲۱۵	ضمیمه: رویکرد مردم ژاپن به دین
۲۲۱	کتاب سوم - ادیان در ژاپن: بودیزم، شیتویی، مسیحیت، تألیف ویلیام باونس
۲۲۳	فهرست مطالب
۲۲۵	فصل اول: سیر تحول ادیان ژاپن
۲۵۳	فصل دوم: نقش دولت در حیات دینی ژاپن
۲۷۱	فصل ششم: دین شیتویی
۲۸۹	فصل هفتم: شیتوی زیارتگاهی
۳۰۵	فصل هشتم: شیتوی فرقه‌ای
۳۲۹	کتاب چهارم - شیتو: راه به سوی خانه، تألیف توماس کاسولیس
۳۳۱	فهرست مطالب
۳۳۳	مقدمه و برآستار
۳۴۱	پیشگفتار مؤلف
۳۴۵	تشکر و سپاسگزاری
۳۴۹	مدخل بحث
۳۵۹	فصل اول: داخل شدن از دروازه توری‌بی
۳۹۷	فصل دوم: پیوستگی روزمره
۴۴۱	فصل سوم: شیتوی باستانی
۴۷۱	فصل چهارم: از نارا تا نوریاکا
۵۰۹	فصل پنجم: همه راه‌ها به توکیو ختم می‌شود
۵۴۷	فصل ششم: راه به سوی خانه
۵۷۷	ضمیمه: تلفظ اسامی و اصطلاحات ژاپنی
۵۸۳	کتاب پنجم: زندگی در ژاپن، تألیف اندی پارا
۵۸۵	فهرست مطالب
۵۸۹	پیشگفتار
۵۹۱	فصل اول: اطلاعات عمومی
۶۰۱	فصل دوم: زندگی روزمره در ژاپن
۶۷۹	فصل سوم: تعطیلات در ژاپن
۶۹۹	ضمایم

ضمایم کتاب

- ۷۰۱ ضمیمه شماره یک: اعتقادات یک ژاپنی از زبان یک ژاپنی
۷۱۱ ضمیمه شماره دو: نگاهی به آیین شبتویی

www.ketab.ir

پیشگفتار

کتابی که پیش رو دارید حاصل تقریباً هشت-نه ماه ترجمه و تحقیق و گردآوری اینجانب در فاصله اواخر مرداد ۱۳۸۴ تا اوایل فروردین ۱۳۸۵ شمسی است. اصل کتاب به شرحی که خواهم گفت، از مهمانی شام جناب آقای دومیچی، سفیر وقت ژاپن در ایران، سربرآورده است. بدین ترتیب که در مهمانی جناب سفیر در سال ۱۳۸۳، که بنده افتخار شرکت و صحبت با ایشان سر میز شام را داشتم، ضمن شرح سوابق خود به عنوان سفیر اسبق جمهوری اسلامی ایران در توکیو در فاصله سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۵ (۱۹۸۰ تا اواسط ۱۹۸۶ میلادی) و اینکه همچنین در دانشگاه‌ها «ادیان خارجی» درس می‌دهم و چندین تألیف در این زمینه (ادیان خارجی و دین‌شناسی تطبیقی) دارم خدمت آقای سفیر گفتم که متأسفانه هنوز یک کتاب جامع راجع به «دین شیتویی» به زبان فارسی نداریم، درحالی‌که مثلاً راجع به هندوئیسم و بودیزم، چه رسد به مسیحیت و یهود و زرتشتی، کتاب‌های متعدد نوشته شده است. همچنین به ایشان گفتم که شخصاً، با توجه به سوابق آشنایی‌ام با ژاپن، بی‌میل به انجام این کار نیستم، الا اینکه کثرت اشتغالات تحقیق و تدریس و تألیف فرصت خالی چندانی برای من باقی نگذاشته است، درحالی‌که این کار مستلزم حداقل پنج-شش ماه فرصت آزاد است که انسان بنشیند و سر فرصت مطالبی را در مورد آئین شیتویی جمع‌آوری و تألیف و ترجمه کند. از قضای روزگار درست در همان شب و سر همان میز شام آقای توروکوداکی، قائم مقام اجرایی بنیاد ژاپن، نیز حضور داشت که به معرفی و درخواست جناب سفیر، ما این مطلب را با هم بحث کردیم و ایشان هم

از آن استقبال کردند و قرار شد پس از مراجعتشان به توکیو من اصل ایده یا پروژه را با دورنما خدمت ایشان بفرستم تا در شورای اجرایی بنیاد ژاپن روی آن تصمیم‌گیری کنند که بنده هم این کار را کردم و حاصل امر به صورت اعلام پذیرش طرح مطالعاتی مزبور توسط بنیاد ژاپن در اوایل تابستان ۱۳۸۴ از طرف سفارت آن کشور در تهران بود و در نتیجه اینجانب چند ماه بعد راهی ژاپن شدم.

از آنجایی که ندانستن زبان ژاپنی مانع بزرگی بر سر راه تحقیق دست اول و ترجمه از روی اصل منابع ژاپنی بود، بنا را بر جمع‌آوری و ترجمه آثار معتبری که در این رشته در خود ژاپن به انگلیسی چاپ و منتشر شده بودند گذاشتم که خوشبختانه، با توجه به محدوده زمانی تعیین شده برای پیشبرد طرح که حداکثر نه ماه بود و عملاً یکی-دو ماه اول آن هم به پیدا کردن جا و استقرار در توکیو گذشته بود چندین اثر معتبر و موثق زیر که مؤلفین آنها یا از اساتید ژاپنی بودند که کتب آنها بعداً به انگلیسی ترجمه و منتشر شده بود یا اینکه از اساتید خارجی صاحب‌نظر در آئین شیتویی بودند که ترجمه همان‌ها نیز پیکره اصلی این کتاب را تشکیل داده است.

۱. شیتون: راه کامی، تألیف سوکیو اونو
 ۲. شیتون: راه به سوی خانه، تألیف توماس کاسولیس (از انتشارات دانشگاه هاوایی)
 ۳. دین در ژاپن در عصر حاضر، تألیف کی‌ایچی یاناگاساوا، کیومی موریکا، تسونو یامانوری، سوسومو اودا، یوشیا آبه
- در این رابطه همچنین به کتاب راهنمای خوبی با عنوان زندگی در ژاپن تألیف اندی پارا را برخورد کردم که برای کسانی که می‌خواهند چند صبحی در ژاپن زندگی کنند کتاب دستی خوبی بود که ترجمه آن را نیز، به همراه تلفظ اصطلاحات روزمره ژاپنی با حروف انگلیسی، در ضمیمه آورده‌ام. علاوه بر این،

۱. شایان ذکر است در این مجموعه انتقال و چاپ طرح‌ها و تصاویر موجود در آثار مذکور به دلیل مشکلات چاپی حاصل شد. البته تصاویر برخی معابد و اماکن شیتویی و بودایی که اینجانب شخصاً در این سفر مطالعاتی تهیه کرده‌ام در انتهای کتاب آورده شده است.

در خلال دوران اقامت و تحقیق در ژاپن به چند مقاله خوب، از جمله مقاله مصاحبه آقای سلیمی، مسئول خبرگزاری جمهوری اسلامی در توکیو، با آقای تاتسویچی ساوادا، از مسلمانان شیعه ژاپنی که روحانی و مبلغ تشیع در آن کشور است، و مقاله کوتاه دیگری که آقای دکتر واردی دوست و همکار قدیمی بنده در سفارت نوشته‌اند، و بالاخره مقاله‌ای که آقای ساوادی پدر - حاج محمد القائم ساوادا - که پس از دیدار و مذاکره با اینجانب در رابطه با همین اثر در روزنامه نوشتند برخورد کردم که ترجمه هر سه آنها را نیز در آخر کتاب آورده‌ام.

از باب سپاس و اعتذار هم باید عرض کنم که زحمت همراهی من در بازدید از معابد و زیارتگاه‌های شیتویی و تهیه عکس و مطلب درباره آنها نیز بر عهده دوست ایرانی مقیم توکیو، آقای سید احمد شبیری، بوده است که همین جا از بذل محبت و قبول زحمت ایشان تشکر می‌کنم. هم ایشان وقتی بحث ترجمه اثر جدیدالانتشاری که از زبان یک فرد ژاپنی راجع به شیتونیزم نوشته شده بود مطرح شد، با گشاده‌رویی قبول مسئولیت کردند که آن نیز جای کمال سپاس و تشکر را دارد. متأسفانه ترجمه مزبور تاکنون به دست من نرسیده است و به محض دریافت به عنوان یکی از بخش‌های کتاب آورده خواهد شد. همچنین، اکنون که سخن از سپاس و قدردانی است جا دارد از بنیاد محترم ژاپن هم که در کمال محبت تامین ۲۵٪ از هزینه چاپ کتاب را برعهده گرفته تشکر کنم. تردیدی نیست که این کتاب به فهم و درک بیشتر مردم ایران زمین از فرهنگ ژاپنی کمک خواهد کرد.

اما درباره اصل کتاب و آئین شیتویی. خوانندگان ارجمند شاید بدانند که آئین شیتویی نیز، در کنار هندویی، یکی از دو سنت دینی بدون بنیانگذار عالم است که در نتیجه، تاریخ پیدایش معینی ندارند و بیشتر به مجموعه آداب و رسوم و سنن باستانی یک قوم و ملت می‌ماند تا یک دین عرفی و آسمانی. لیکن تفاوتی عمده‌ای بین ادیان شیتویی و بودایی وجود دارد و آن این که، درحالی که جنبه کلامی و الهی و ایضاً فلسفی افکار و عقاید هندویی به مراتب مطالعه شده، عمیق، و گسترده است، برعکس در آئین شیتویی تقریباً چیزی به صورت کلام و حکمت الهی مطرح نیست و اصل آن بیشتر به صورت یک عده آداب و رسوم

مذهبی نزد ژاپنی‌ها مطرح بوده است تا یک نظام اعتقادی شسته‌ورفته مثل مسیحیت. شاید دلیل این مطلب آن بوده و هست که اکثریت قریب به اتفاق ژاپنی‌ها، حداقل در عصر جدید، بیشتر خود را «شینتویی» می‌دانند تا «مذهبی»! گویی که از منظر خود ایشان نیز شینتویی بیشتر یک سنت آباء و اجدادی است تا یک آئین زنده مبتنی بر فقه و شریعت و تکالیف دینی. در قرون و اعصار اخیر نیز مقامات و مسئولان حکومتی و روحانی ژاپن بیشتر از شینتویی به عنوان وسیله تقویت افکار و ارزش‌های ناسیونالیستی - ملیت‌پرستی استفاده کرده‌اند تا یک وسیله اعتلا و ارتقای اسپریتوالیستی و معنوی. باز شاید به همین دلیل معروف است که می‌گویند ژاپنی‌ها شینتو متولد می‌شوند، مسیحی ازدواج می‌کنند، و بودایی از دنیا می‌روند! یعنی اینکه آداب و مراسم این سه رویداد مهم زندگی هر فرد ژاپنی دقیقاً بر پایه سه سنت دینی متفاوت و متباین بنا شده است؛ مطلبی که اگر درباره شهروندان قدیمی و پیرزنان و پیرمردان سالخورده روستایی آن کشور مصداق نداشته باشد، یقیناً درباره اکثریت عظیمی از جمعیت شهرنشین جدید آن سرزمین صادق است.

در همین رابطه ذکر دو نکته لطیف نیز خالی از فایده نیست. در مهمانی شام آقای دومیچی، سفیر ژاپن، که به مناسبت ترک تهران به مقصد توکیو برای انجام همین فرصت مطالعاتی با حضور برادرمان آقای یوسفی، مدیرکل وزارت خارجه، به افتخار بنده و همسرم برگزار شده بود، آقای دومیچی با کمال تواضع و اخلاص گفت نه فلانی نمی‌خواهم مأیوس کنم، ولی ممکن است در ژاپن چندان چیزی راجع به شینتویی پیدا نکنی؛ که صد البته سخن مأیوس‌کننده‌ای هم بود و در آغاز کار تا حدودی پشای من را سست کرد! لیکن، خوشبختانه، من از قبل می‌دانستم که مبانی دین شینتویی چیزی جز یک مشت اساطیر اولین نیست که به مرور زمان جنبه قدمت و قداست پیدا کرده و بعداً در دو روایت تاریخی کورجی‌کی و نیهون شوکی جمع‌آوری شده است تا همان‌ها به صورت کتاب مقدس شینتویی جایگاهی تاریخی کسب کنند. جالب اینکه بعدها نیز که آقای تاکایا سوکو، سفیر سابق ژاپن در تهران، را در مهمانی‌ای در توکیو ملاقات کردم و به او گفتم که دارم راجع به آئین شینتویی تحقیق می‌کنم، ایشان نیز به صرافت گفت فلانی، دین شینتویی در بیرون نیست، در درون ما ژاپنی‌ها است. شینتویی

خود ما مردم ژاپن هستیم! به نظرم جناب سفیر سخنی به غایت درست می‌گفت، چون هر چه در بیرون دنبال «رمز و راز پیشرفت ژاپن» گشته‌اند، به رغم این همه رشته‌های «ژاپن‌شناسی» و انواع و اقسام رساله‌های فوق لیسانس و دکترا، به خصوص در کشوری دانشگاهی مثل آمریکا، هنوز هم کسی به سرپنجه تحلیل و تحقیق این معما را نگشوده و تأثیر و تدبیر شینتویی بودن در افکار و اعمال ژاپنی‌ها را درست نشناخته است. طبیعی است که در این صورت، حتماً باید «ژاپنی» باشی تا شینتویی را به کمال بشناسی و این خود نوعی مصادره به مطلوب است که برای ما خارجی‌ها جایی در آن نیست. هر چند به مصداق «مالایدرک کله لایترک کله»، به هر حال باید تلاش کرد و در حد مقدور و میسر چیزهایی را درک کرد و به دیگران هم منتقل ساخت.

در این مقدمه، ذکر دو نکته دیگر راجع به دینداری در ژاپن نیز ضروری است: یکی کثرت معابد و زیارتگاه‌ها و دیگری کثرت وجود ادیان جدید التاسیس در مقیاس ریز و درشت. حتی امروزه نیز، در ژاپن، در هر گوشه و کنار و راسته خیابانی چندین معبد وجود دارد، تعدادی از اینها معابد بودایی است و تعدادی دیگر زیارتگاه‌های شینتویی، هر چند در دوره بلندی (متجاوز از هزار سال) ترکیب و امتزاج آئین‌های بودایی و شینتویی بسیار اتفاق افتاده است که از فضا و محوطه واحدی برای هر دو مقصد بودایی و شینتویی استفاده شده است. در هر صورت، امروزه در امتداد هر خیابان بعضاً چند صد متری پر از ساختمان‌های مرتفع و نوساز، در فواصل بسیار کوتاهی دروازه-توری-بی-یک معبد یا زیارتگاه کاملاً قدیمی را می‌بینید که از دیرباز در همان‌جا قرار داشته و محل مراجعه مردم کوچه و محله و مایه آرامش و آسایش خاطر ایشان بوده است. هرچند طبق مشاهدۀ اینجانب، در حال حاضر، بخش اعظمی از این زیارتگاه‌های به اصطلاح محلی تعطیل هستند و فقط محوطه داخلی و خارجی آنها، طبق عرف ژاپنی، مرتباً تمیز و سرسبز و چراغ داخل محراب زیارتگاه-که قاعدتاً محل استقرار کامی یا خدای معبد است-روشن نگه‌داشته می‌شود. بدین ترتیب، اگر استانبول شهر مناره‌ها یا هزارمناره است، توکیو و سایر شهرهای کوچک و بزرگ ژاپن را به حق باید شهر زیارتگاه‌ها و معابد و مراکز شینتویی نامید. البته، هر اندازه هم که

زیارتگاه خاصی تعطیل و «غیر دایر» باشد، باز اقلأ سالی یک مرتبه خدای معبد (کامی ساکن زیارتگاه) که به صورت یک شیء خاص تمثل یافته است، از باب تبرک و تیمن روی یک تخته روان و یا صرفأ بر دوش افراد در محله گردش داده می‌شود!

اما کثرت ادیان جدید و تعدد و تنوع آنها مقوله‌ای است که بسیار جای حرف و سخن دارد، لیکن به اختصار عرض می‌کنم که زمانی در ژاپن هرکس می‌خواست به یکی از دفاتر ثبت محلی مراجعه می‌کرد دین جدیدی را به نام خود یا دوستان و اطرافیان خویش به ثبت می‌رساند. به طوری که در ادامه این وضع، پس از چند سال، دولت ژاپن متوجه شد بیش از ۷۸۰۰۰۰ دین جدید در این کشور به ثبت رسیده است. در نتیجه قانون را تغییر دادند و حداقل تعداد افراد لازم برای ثبت یک دین جدید را ده نفر اعلام کردند که در اثر این اقدام تعداد ادیان جدید به حدود ۱۸۰۰۰۰ دین تقلیل پیدا کرد! بعضی از این به اصطلاح ادیان جدید به اندازه انگشتان دست و بعضی دیگر میلیون‌ها پیرو و کتاب و مجله و نشریه دارند و سوروسات آنها از بسیاری احزاب بزرگ کشورهای اروپایی و امریکا به مراتب بهتر است، و این از سرزمینی که عمده رهبران دینی و بلکه بسیاری از بزرگان ملی - مذهبی و قهرمانان نامدار میهنی و بعضی از دولتمردان و رهبران سیاسی و بالأخره بسیاری از مردم، به هر دلیلی، مقام و مرتبه الهی (کامی‌گونه) بودن دارند و اصولأ مردم برای دین و امور مابعدالطبیعه و غیبی - اگر چه به امید کسب نامی نیک در حیات اخروی - زیاد پول خرج می‌کنند، امر شگفتی نیست.

در این زمینه نیز به طور کلی باید گفت ژاپن، علاوه بر اینکه سرزمین معابد و زیارتگاه‌ها است، همچنین سرزمین «ادیان جدید» هم هست و یقینأ در این مورد در دنیا مقام اول را دارد.

در پایان مایلیم چند کلمه‌ای راجع به خلیات و روحیات فردی و اجتماعی مردم ژاپن، حداقل آن‌گونه که من دیده‌ام، صحبت کنم. هرچند تفصیل این مشاهدات پنج، شش ساله را به کتابی که از خاطرات دوران سفارت در این کشور در دست تهیه دارم و امیدوارم هرچه زودتر روانه بازار شود موکول می‌کنم.

چنانچه پیش از این گفتم درک «راز پیشرفت ژاپن» و تحقیق و تفحص از «رمز و راز» نهان در رویکرد شینتویی به عالم و آدم، متاعی نیست که به این سهولت به دست آید و گرهی نیست که به آسانی گشوده شود. وقتی در فاصله حدود سه دهه بعد از جنگ جهانی دوم - سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰ - رشد تولید ناخالص ملی موفق‌ترین کشورهای عالم پائین‌تر از بیست‌وپنج برابر بود و رشد اقتصادی ژاپن صد برابر، و وقتی در همان ایام سایر ملل مرفعی عالم متوجه شدند که ژاپنی‌ها با مصرف سران‌های کمتر از یک‌دهم آنها، تولیدی برابر و بلکه بهتر از آنها دارند، و علاوه بر اختلاف موازنه تجاری چند صد میلیونی، و بعدها میلیاردی با سایر کشورها نزدیک به قریب نیمی از درآمد سالانه خویش را نیز سپرده و سرمایه‌گذاری می‌کنند، و در فاصله یک نسل پس از پایان جنگ از تولید کننده‌ای بی‌اهمیت و فاقد کیفیت محصول در بازارهای جهانی به صورت یک قدرت مطرح اقتصادی درآمده‌اند، جملگی بر این شدند تا به هر نحو که شده به این «راز سر به مهر» دست پیدا کنند و صنعت و اقتصاد جامعه خود را بر پایه «روحیه و رویکرد ژاپنی» بنا کنند. هر چند، به نظر اینجانب موفق‌ترین کشورها در این راستا بازهم کشورهای آسیایی مثل مالزی و کره و چین بودند تا کشورهای اروپایی و غیره.

در هر صورت شهروند ژاپنی، به دلیل داشتن همان روحیه ژاپنی - شینتویی، در مقیاس فردی انسانی آرام، مطیع، مهربان، سخت‌کوش، کم توقع، کم مصرف، پرکار، مبادی آداب، بافهم، عالم (به کار تخصصی خودش)، مدع، و سازگار با طبیعت و جهان است، و در مقیاس اجتماعی نیز ملتی با همه آن اوصاف به اضافه روحیه کارجمعی (تیمی)، میهن‌پرست، آماده فداکردن منافع فردی به پای منافع ملی، متکی بر اقتصادی صنعتی و بالنده، با درآمد سران‌های متجاوز از ۵۰ هزار دلار و در ردیف ده کشور بالای عالم است که این همه رشد و ترقی و پیشرفت را در سایه عقلانیتی مسالمت‌آمیز و صلح‌خواه (پس از جنگ جهانی دوم) به دست آورده است و امروزه با حدود ۱۲۰ میلیون جمعیت، پس از کشور ۲۵۰ میلیون نفری امریکا، بزرگ‌ترین قدرت اقتصادی روی زمین است، درحالی‌که هیچ یک از مفاخر قومی - فرهنگی خویش را هم به پایای صنعتی شدن

یا غربی شدن قربانی نکرده است و هنوز هم کشوری به غایت سنتی، ژاپنی، و شینتویی است که زبان غیر قابل یادگرفتن آن، با حروف تصویری عهد دقیانوس، حصاری نامریی است در مقابل نفوذ اجنبی.

عبدالرحیم گواهی

تهران - فرودین ماه ۱۳۸۵